

Nr 769

Av herr Svensson i Stenkyrka m. fl., i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 109, angående befälsordningen vid armén m. m.

I 1954 års befälsutrednings betänkande angående arméns befäl (SOU 1959: 23) behandlades frågan om yrkesbefälets framtida ställning och uppgifter noggrant och allsidigt. Beträffande det icke-aktiva befälet är utredningen mera kortfattad, och dess förslag är på vissa punkter icke tillräckligt klarläggande. I yttranden över betänkandet har man även från olika håll ställt sig kritisk mot utredningens förslag framför allt då det gäller de närmare bestämmelserna om reservbefälsinstitutionen.

Flertalet av befälsutredningens förslag har upptagits i Kungl. Maj:ts proposition nr 109 angående befälsordningen vid armén m. m. Därtill har emellertid fogats vissa förslag, av vilka några är till sin innebörd oklara. Såsom exempel härpå kan nämnas frågan om reservofficerarnas anställningsform (sid. 137 i prop.). I andra hänseenden kan — som påvisas i det följande — de föreslagna åtgärderna vad gäller reservbefälet få ur allmän försvarssynpunkt betänkliga konsekvenser.

Den fråga det här gäller är ytterst att tillgodose behovet av kompanichefsbefäl i krigsorganisationen, eftersom aktiva officerare och underofficerare blott fyller en obetydlig del av dessa poster. Kompanicheferna intager en nyckelposition för krigsorganisationens effektivitet. Därför måste med alla medel eftersträvas hög kvalitet på dessa befattningshavare.

All rekrytering sker för närvarande på frivillig väg. Utbildningstiden är sammanlagt 660 dagar. Det föreligger redan nu vissa svårigheter att få de verkligt önskvärda befälsämnen knutna till reservofficersinstitutionen.

Ett bifall till propositionens förslag om att grundutbildningen för reservofficerare skall förlängas med 170 dagar jämte en 40 dagars krigsförbandsövning, dvs. i allt uppgå till 870 dagar, betyder 240 dagar längre utbildning för reservofficerarna än för värnpliktiga officerare, vilkas utbildningstid föreslås till oförändrat 630 dagar jämte två befälsövningar om tillhoppa 30 dagar inlagda på ett senare stadium. Hela denna utbildningstid för blivande reservofficerare, tillhoppa 2½ år på en månad när, beräknas bli uttagen mellan 20:e och 24:e levnadsåret. Denna avsevärda stegring av förpliktelseerna uppväges emellertid icke av bättre ekonomiska förmåner; de är tvärtom avsevärt försämrade i förhållande till dem som nu utgår. Konsekvensen härav måste bli en betydande försämring av rekryteringen. Det är måhända möjligt,

att reservofficerskadern kan fyllas, men rekryteringsbasen måste komma att minska och kvaliteten försämrats. Som skäl för förlängningen av utbildningstiden anförs i såväl betänkandet som propositionen, att man med hänsyn till ett framtida krigs karaktär måste ställa skärpta krav i de befattningar, för vilka reservofficerare avses. Det skall icke bestridas, att en icke oväsentlig förlängning av utbildningstiden är erforderlig. Frågan om utbildningstidens längd måste emellertid avvägas mot de olägenheter för den civila utbildningen, som militärtjänstgöringen förorsakar, och med hänsyn till de förmåner, som erbjudes de blivande reservofficerarna. Av särskild betydelse är även hur den förlängda utbildningen förlägges i förhållande till den första tjänstgöringen. Därvid har möjligheterna till viss valfrihet betydelse, ej minst av psykologiska skäl.

Det från framför allt militärt håll framförda kravet på en betydande förlängning av utbildningstiden kan icke ensamt få vara avgörande vid ett ställningstagande. För vår allmänna försvarsberedskap är det betydelsefullt vilken inverkan den ökade tjänstgöringen kan få på den framtida rekryteringen till förevarande för krigsorganisationen betydelsefulla befattningar. Detta avvägningsspörsmål synes icke ha varit föremål för tillräckligt ingående överväganden. I varje fall har dessa icke redovisats i propositionen. Vi vill understryka, att det för reservofficersrekryteringen viktigaste målet är att nå de bästa ledarförmågorna. Bristande personliga kvalifikationer kan icke uppvägas av en förlängd grundutbildning. Om målsättningen skall kunna upprätthållas, måste frågan om utbildningstidens längd bli föremål för ytterligare överväganden, varvid även möjligheterna till olika rekryteringsfrämjande åtgärder måste noga prövas.

Vid dessa överväganden synes också böra förutsättningslöst diskuteras, på vilket sätt den efter den första utbildningen följande fredstjänstgöringen skall kunna smidigt anpassas efter reservofficerarnas civila arbetsuppgifter på sådant sätt, att icke de bästa, dvs. de som i regel är i det civila arbetet hårdast belastade, nödgas i förtid avgå ur tjänsten. Det må i detta sammanhang uppmärksammas, att departementschefen i propositionen diskuterat, huruvida i likhet med vad som är fallet utomlands utbildningen i viss utsträckning kan ske i form av brevundervisning. Frågan härom har ansetts böra närmare utredas. I avvaktan härå bör utbildnings- och tjänstgöringsperiodernas längd icke fixeras. Dessutom kan inom den närmaste tiden en omläggning av repetitionsövningarnas längd och förläggning tänkas bli aktuell. Eventuella ändringar i nuvarande ordning påverkar i hög grad även reservofficerarnas tjänstgöringsförhållanden. Även av detta skäl bör dessa icke nu fixeras.

Kungl. Maj:ts förslag innebär, som nyss sagts, att reservbefälet trots större förpliktelser fått sina ekonomiska villkor klart försämrade. För det första föreslås, att vederbörande aspirant under den speciella utbildningen till reservofficer skall erhålla lön blott såsom värnpliktigt befäl vid en ålder, när

enligt nu gällande ordning reservofficersanställning erhållits med därav betingade löneförmåner. För det andra föreslås, att det nuvarande pensionsystemet ersättes med ett premiesystem. En direkt jämförelse mellan dessa premier och nu periodiskt utgående vederlag (s. k. reservpension) är svår att verkställa. Det vederlag som för närvarande utgår kan emellertid i varje fall vid avgång i motsvarande åldersläge och vid normal medellivslängd beräknas ha ett avsevärt högre värde för reservofficeren. Det nuvarande systemet erbjuder dessutom ett skydd för de efterlevande som det föreslagna premiesystemet saknar.

Det låter sig givetvis sägas, att om den verkställda avvägningen mellan förpliktelser och förmåner skulle visa sig leda till en ur försvarets synpunkt otillfredsställande rekrytering förmånerna lätt kan ändras. Risken för att ett icke tillräckligt genomtänkt system kan leda till kvarstående rekryteringssvårigheter är emellertid stor. Skulle den uppfattningen vinna allmän spridning, att reservofficersutbildningen innebär alltför stora uppoffringar, lär det icke vara möjligt att snabbt åstadkomma en ändring härutinnan genom en ny avvägning mellan skyldigheter och rättigheter. Det är sannolikt, att de otillfredsställande rekryteringsförhållandena då fordrar förhållandevis högre förmåner för att kunna avgörande förbättras.

Den centrala och betydelsefulla frågan om den militära befälsutbildningens civila meritvärde har icke kunnat behandlas närmare i propositionen, eftersom den pågående utredningen därom ännu icke slutfört sitt arbete. Det bör emellertid understrykas, att meritvärderingen, som ej direkt kan uppskattas i pengar, framstår som en alltmer vital rekryteringsfaktor i en ökande konkurrens på det civila utbildningsområdet och på arbetsmarknaden. Då det är angeläget att vid avpassandet av reservofficerarnas förpliktelser och ekonomiska förmåner kunna överblicka de resultat meritvärdesutredningen inom en icke alltför avlägsen framtid väntas framlägga, synes även av detta skäl ett anstånd med denna del av befälsfrågans avgörande böra ske.

Det förefaller som om Kungl. Maj:t hyst en viss tvekan om lämpligheten att i den nu framlagda propositionen medtaga förslag om reservbefälsinstitutionens slutliga utformning på längre sikt. I flera sammanhang konstateras nämligen, att viktiga reservbefälsfrågor icke är tillräckligt utredda; på dessa punkter avses speciella undersökningar och utredningar komma till stånd. Departementschefen är exempelvis icke beredd att nu taga ställning till reservunderofficers- och reservunderbefälsinstitutionerna (sid. 135 i prop.), ej heller till frågan om rekrytering av reservofficerare till civilförsvaret (sid. 136 i prop.). Beträffande reservofficerarnas utbildning anser departementschefen att vissa rationaliseringsmöjligheter (brevundervisning m. m.) bör undersökas (sid. 137 i prop.), varjämte vederbörande myndigheter bör förutsättningslöst pröva möjligheterna till viss omläggning av den nu föreslagna grundutbildningen (sid. 139 i prop.). I fråga om det ekonomiska

vederlaget kommer närmare utredning att ske i syfte att ge premierna värde- och standardbeständighet (sid. 137 i prop.). Departementschefen upp-lyser även om att ett antal organisationer vid remissbehandlingen av utredningens förslag påpekat önskvärdheten av en mera elastisk rekrytering genom vidgade möjligheter för värnpliktig personal att övergå i reserven. Förslagen anges vara av konstruktivt intresse, och även dessa frågor avses genom vederbörande myndigheter bli föremål för en allsidig prövning (sid. 139 i prop.).

Åtskilliga frågor av betydande vikt för reservofficersinstitutionen kvarstår alltså olösta. Det existerar emellertid ett så nära samband och ömsesidigt beroende mellan dessa frågor och de förslag, vilka nu framlagts till avgörande, att det icke kan vara lämpligt att besluta om de sistnämnda utan hänsyn till de resultat, vartill de förestående ytterligare undersökningarna kan komma att leda.

Härtill kommer att propositionen i vad avser reservofficersinstitutionen uteslutande avser armén. Reservofficersfrågan bör emellertid såvitt möjligt givas en för samtliga vapenslag samtidig och likartad lösning. Med hänsyn härtill kan det ifrågasättas, om icke en närmare undersökning av förhållandena vid övriga vapenslag borde komma till stånd, innan frågan förelägges riksdagen.

Enligt vår mening bör därför frågan om reservbefälet icke nu företagas till avgörande. Ett uppskjutande av frågan om reservofficersinstitutionens framtida ställning kan ske utan olägenhet för befälsfrågan i övrigt. Därest ett dylikt uppskov icke skulle komma till stånd, kan konsekvenserna bli allvarliga. De föreslagna bestämmelserna för reservofficerarnas tjänstgörings- och ekonomiska förmåner har framlagts i strid med uppfattningar hävdade av berörda personalorganisationer. Det förtjänar understrykas, att organisationernas synpunkter icke kan anses förestavade av kärintressen i egentlig mening — det nu anställda reservbefälets förhållanden beröres ej av förslagen — utan av omsorg om en såväl kvalitativt som kvantitativt tillfredsställande rekrytering i framtiden. Skulle förslagen vinna bifall och förverkligas — trots organisationernas erinringar på olika punkter samt vädjanden om ytterligare utredningar — kan befaras att rekryteringshämmande följer inträder.

Det är därför angeläget, att frågan om reservofficersinstitutionen i dess helhet i likhet med den ur befälsutredningens förslag utbrutna frågan om tjänstställningsförhållandena blir föremål för ytterligare bearbetning, varvid ifrågavarande befälskategoris organisationer bör beredas tillfälle att medverka.

Under åberopande av det anförda får vi hemställa,

att riksdagen, förklarande att den icke nu är beredd att taga ställning till frågan om reservofficerarnas utbildning, tjänstgöring och ekonomiska förmåner m.m., måtte avslå

Kungl. Maj:ts proposition i befälsfrågan i nämnda avseenden samt i skrivelse till Kungl. Maj:t hemställa, att frågan blir föremål för fortsatta överväganden.

Stockholm den 5 april 1960

Per Svensson

i Stenkyrka

Folke Nihlfors

Gösta Bohman

Gunnar Gustafsson

i Uddevalla